

Forfatter:

Titel: Emil Aarestrup

Anvendt udgave: Emil Aarestrup

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab (dsl.dk)

Det Kongelige Bibliotek (kb.dk)

Emil Aarestrup

Indhold

- [Indledning](#)
- [Biografi](#)
- [Forfatterskabet](#)
- [Forfatterskabets efterliv](#)
- [Tekstoplysninger](#)
- [Bibliografi](#)

Indledning

Pennens sprætninger og sprutninger

Emil Aarestrups navn er for de fleste forbundet med hans erotiske poesi. Ved den er han blevet kendt, og med god grund. Hans kærlighedslyrik har nerve, er nutidig og nærværende i langt højere grad end samtidens. Men det samme gælder den del af hans bedste digtning, der ikke har erotik som hovedtema - det erotiske er i øvrigt til stede som et mere eller mindre skjult lag i det meste af hans poesi. Den oplevelse, man som læser har af at være samtidig med digtene, kommer af Aarestrups overrumplende skrivemåde med dens i sin tid uhørte sprogbehandling, hans sans for det konkrete, jordnære, humoren, hans vidtrækkende, hurtigt arbejdende fantasi og den brændende, voldsomme energi, der driver hans skrift. I et af sine mange rimbrev (makamer: Makamen er betegnelsen for en persisk digtform: prosadigt, karakteriseret ved rimkæder. Makamen blev brugt af den ty. digter Fr. Rückert (1788-1865; jf. ndf.)), her til vennen, urtekræmmer Christian Petersen (1805-52), taler han om "min Pens elastiske, - plastiske, - bombastiske - Sprætninger og Sprutninger". Men energiudbruddene er ledsaget og kontrolleret af en kritisk udvælgende skønhedssans og musikalitet.

Aarestrup hører litteraturhistorisk til i romantikken, den danske guldalder, som perioden 1800-1850 gerne kaldes på grund af dens overflod af produktiv begavelse. Men ærkedansk virker hans digtning ikke, hvis vi sammenligner ham med andre digtere i tiden, fx hans idol, den ca. 20 år ældre Oehlenschläger, eller den beundrede, lidt ældre ven Christian Winther.

Man har placeret Aarestrup og hans åndsform i den såkaldte romantisme, en strømning, der i Danmark meldte sig fra ca. 1830, og som også Blicher, Kierkegaard og H. C. Andersen gerne rubriceres i. Karakteristisk for romantismen er et ubehag ved den borgerlige orden, dyrkelsen af det smerteligt splittede ('zerrissene'), ironien og det interessante, dvs. det der skjuler sig under overfladen og kan antage dæmoniske former. Temaer som ensomheden, døden, den døde elskede er tilbagevendende. Den danske romantisme fandt dog en form, der var mere harmoniserende, mindre ekstrem end den udefrakommende. Ved siden af har vi den såkaldte 'biedermeier'-ånd, den højromantiske idealisme i en kristelig-moralsk, borgerliggjort udgave, der dog også gav plads for en højtudviklet skønhedssans.

Det er i en vis forstand rimeligt at placere Aarestrup her. I hans digtning finder vi de nævnte træk og temaer; og han var dyrker og oversætter af de store udenlandske romantister, bl.a. Byron, Heine, Hugo, Musset. (Af andre digtere, der blev oversat af Aarestrup, kan nævnes Goethe, Rückert, Robert Burns og Thomas Moore. Se i øvrigt *Samlede Skrifter* (SS) V.) Men derudover har han et særpræg, der unddrager sig afgrænsning i tid og periode.

Biografi

Livsforløb

Aarestrup var københavner, født 4. december 1800 i Store Kongensgade. Faderen, Jørgen Fog Aarestrup, der var toldkontrollør ved Østerport, skal have været et festmenneske og en bonvivant. Moderen, Sophie Charlotte Aagaard, var datter af te- og porcelænshandler Rasmus Aagaard; i hans ejendom fik ægteparret Aarestrup tildelt en lejlighed. Til Chr. Petersen skriver Aarestrup 11.4.1844: "Du erindrer vel af Historien, at min Bedstefader var Urtekræmmer eller dog idetmindste Theehandler, og at mine Drengear tildeels have været paavirkede af Urtebodens sødmende, kryderagtige fiddede Athmosphære?" I det livfulde digt "Kjøbenhavnske Minder" (SS IV, 38. If. Oluf Friis skrevet 1838). beretter han om sine tidlige indtryk fra hovedstaden, sine legepladser og tilholdssteder, bl.a. den halvtopførte Marmorkirke, der først blev fuldført 1894:

Marmorkirken, taus og eensom,
Ufuldført, musgroet og huul,
I hvis Helgennische Drengen,
Halv med Gysen, leged Skjul!

Og man har slæbt ungen i teatret for hans dannelses skyld:

O Theatrets lyse Runddeel
Med din Loge smal og heed!
Femaarsbarn sad jeg deroppe,
Kjeded mig og - spytted ned!

Senere har han modtaget indtryk fra byens kunstsamlinger og udstillinger:

O Charlottenborg med Salen,
Gibsopfyldt og pittoresk!
Din Laokoon mig hvidsked
Første Gang et Par Ord Græsk!

Som syvårig mistede Aarestrup begge forældre. Af den oplevelse bringer digtet et glimt:

Hospitalets sorte Gitter!
Ha, en Stank af Dyvelsdræk!
Laasen klirrer, Hængslet skriger,
Bærebøren kommer - væk!

Og dog kan jeg ei løsrives -
Lindetræ med Bænken lav!
Hvor min Fader i det Grønne
Døende mig Haanden gav!

Det forhold, at forældrene levede adskilt, fra drengen var fem år, og at han så tidligt blev forældreløs, har måske været medvirkende til en grundlæggende følelse af ensomhed og hjemløshed, der tit meddeles, således i digtet "Eensomheden" (SS II, 151. Skrevet 1837) og i det ellers lystige og fandenivoldske digt "Dyrehaugen" (*Digte* (1838); SS III, 153.) om et barn, der er blevet væk fra forældrene i Bakkens mylder:

Emil Aarestrup,

Din Fader og Moder blev borte; vi ville
Hjælpes at søge dem. Græd ikke, Lille!
Selv misted jeg min Fader og Moder, som du
En syvaarig Stakkel, og jeg leder endnu!

Han blev efter forældrenes død opdraget hos en ældre pebermø, Marie Møller, fhv. kammerpige hos enkedronningen. Det kom sig af, at hun var universalarving til en justitsråd F. C. Sprein, som havde været Jørgen Aarestrups særlige ven og velynder. I sit testamente havde Sprein bestemt, at et større beløb skulle afsættes til de forældrelose Aarestrup-drenge, samt at frøken Møller skulle administrere rentemidlerne med henblik på Emils opdragelse. Om dette for en livlig dreng ikke altfor festlige hjem har Aarestrup 1834 skrevet i et rimbrev (SS II, 69. Skrevet 1834) til en skolekammerat:

Du fulgte med mig stundom op ad Trappen
Til Jfr. Møller, til den gamle Mø med Kappen,
Med Taffeluhret og med Silkekjolen,
Med Biblen paa sit Skjød i Lænestolen.

Aarestrup blev student i 1819 og studerede derefter medicin. I det meste af sin studietid logerede han i Fiolstræde hos en adjunkt Christian Spengler, som også manuducerede ham. Det er senere fastslået, at Aarestrup er far til den datter, Cornelia, som Spenglers hustru fik i 1822, et halvt år efter mandens død. Af brevene til Chr. Petersen fremgår det, at han i stilhed har taget sig pænt af Cornelia også i ægteskabsårene; brevene fra forlovelsestiden til hustruen Caroline (f. Aagaard, 1808-92) antyder, at hun i ubehag ved de dulgte kendsgerninger om pigen har stillet ham ubelejlige

Aarestrup begyndte tidligt at skrive. Det ældste bevarede er fra 1815, kort før hans 15-års fødselsdag. I 1823 fik han optaget digte i *Aftenblad*, enkelte blev bragt i *Nyt Aftenblad* 1825 og 1826. I studieårene gav Aarestrup sig tid til at følge forelæsninger over æstetiske emner hos K. L. Rahbek og Oehenschläger. Med den sidste blev han bekendt og kom i hjemmet, også siden hen. Han sætter Oehenschlägers digtning højt og udtrykker det flere steder. I et epigram ([SS II, 62](#). Skrevet før 1838) hedder det:

Gud ham og hans Begeistring skiærme!
Til ham jeg end bestandig haaber;
Thi der er flere Kræfter i hans Bærme,
End i de andres Første-Draaber

Beundringen for det store forbillede medførte logisk nok i tidens løb skuffelser: I et brev til Chr. Petersen (6.8.1839) ærgrer han sig over den snart aldrende digterkonges prosaiske fremtoning "med en rædsom *Kasket* paa Hovedet; især saae hans brede Nakke bagfra besynderlig commandeer-sergeantagtig ud".

Aarestrups æstetiske interesser i studietiden blokerede dog ikke for hans engagement i det medicinske fag. Dissektionsøvelserne og anatomistudierne optog ham stærkt, at dømme ud fra et brev til Caroline 10.4.1826. Han indleder med at delagtiggøre hende i, at han lige har rodet i en menneskehjerne, og at "en krum Næse og et par blaa Øine ligger henne i Vinduet". Måske har han villet kyse den velbeskyttede borgerdatter, eller det har blot ligget ham på sinde at meddele sig om den verden, der var hans. Han fortsætter:

kjære søde Glut (...) Tro mig, Anatomien (...) er ikke hæsliq, ikke vanhellig. Hvor stygt er ikke Cadaveret, saaledes som vi faaer det, smudsigt, hentæret, uskjønt; men naar Huden er borte, naar de enkelte Dele betragtes hver for sig; de røde, friske Kjødtrevler med deres fine,

gjennemsigtige Hinder; Senerne, blanke som Sølv; Brusket paa Ledemodene, snehvide, glatte; det uendelig fine Net af Aarer, Pulsaarer og Nerver; og den beundringsværdige Sammenhæng, Forstanden kan opdage deri - o Caroline! Et dødt Legeme indeholder en Skat af den høieste Skjønhed; man maa tabe sig i Beundring derover, som om man stod over for det fuldendteste Værk i Naturen. God Nat! Gud holde sin Haand over Dig! (Hans Brix: *Emil Aarestrup* I-II (1952) (*Br*). II, 124-25))

Det fascinerede billede af kroppens indre peger fremad, mod fx hesteslagtningsscenen i Johs. V. Jensens roman *Kongens Fald* (1901) og længere frem, mod 60' er-modernismen, som vi møder den i Jørgen Sonnes digt "Foldemændene" (*Krese*, 1963). Aarestrups nøgternt-begejstrede visualisering af det skabte i dets mystik og utilslørede skønhed svarer til hans sans for at forbinde højt med lavt, at bemærke og beskrive det konkrete med kærlighed, uden idealisering.

Det kan være de anatomiske studier, der har frigjort hans glæde over kønnet, den kropsligt-åndelige kærlighed som en helhed. Et monistisk natursyn i modsætning til samtidens dualistiske. Glæden over den fysisk-åndelige eros viser sig i de for deres tid usædvanlig ligefremme kærlighedsdigte, især "Du! Du! Du Søde" og "Som i en hellig Dødskamp", begge trykt posthumt. Den glæde vil den unge Aarestrup gerne dele med sin Caroline og lære hende uforfærdet, uden skam at føle og være stolt af:

naar du og jeg, Caroline, spadsere Haand i Haand (...), naar vi føle den oplivende Solvarme, indaande den friske Landluft, see ud over de blaa Krumninger af Søen, høre Græshopperne synge, lugte Kløverduften og Camillablomsterne, spise et par Bær eller tygge paa et Straa, og da føle os ubeskriveligen lykkelige og synke i hinandens Arme - ved Gud! Da er vi ikke andet end et par gode, kjærlige Dyr! (...) Den skjønne, naturlige Tilstand og Glæde ved Livet, den dele vi med Dyret, og det er en altfor herlig Gudsgave til at vi skulle vrage den; den stille Blomstren og Udvikling i legemlig Henseende dele vi med Planten, og det behøver, selv ikke den smukkeste Pige at skamme sig ved (...); men noget Eiendommeligt have vi som Mennesker: *den fornuftige Erkjendelse af det Guddommelige saavel udenom os, som i os.*(16.12.1824. *Br* II, 132)

Han belærer sin kæreste kraftigt herom i brevene fra forlovelsestiden. Caroline, som var hans kusine, havde han kastet sine øjne på i 1823. Året efter blev de forlovet, hvorefter man fjernede den sekstenårige pige fra hendes fyrige elsker og anbragte hende hos familie i Præstø.

Eftersom hendes breve til ham ikke er bevaret, ved vi ikke, hvad hun har sagt til hans progressive idealisme på kærlighedsfeltet - den var jo en anden end den skikkelige borgerligt-romantiske og snusfornuftige idealisme, hun vel var opdraget i. Men han har i almindelighed opdraget og herset, kærligt-utålmodigt og ikke så lidt tyrannisk, for at hun skulle ligne hans pigeideal mest muligt og ikke gøre ham knuder. Og anstødsstenene er mange: galt er det fx, at hun beklager sig over ét og andet i sin situation i stedet for stolt at hæve sig over fortrædelighederne, at hun ytrer (begrundet) mistanke om, hvordan det er fat med kærestens forhold til Madam Spengler og Cornelia, hvad han øjensynlig har undgået at tale åbent om, at hun på den anden side ikke er aldeles åben over for ham, men har sine urørlighedszoner, at hun ikke tilstrækkelig frit og tilstrækkelig punktligt beretter om sin helbredstilstand og sin krops funktioner, at hun begår stavfejl, at hun ved deres seneste møde var trukket i et par "fæle Strømper", og denne her: "Husker Du, at jeg har gjort Dig opmærksom paa, hvor uskjønt, næsten taabeligt, det saae ud, naar Du og Din Søster i Parkettet bestandigen vendte Hovederne til en og samme Side?" (21.7.1826. *Br* II, 158)

Sin idiosynkrasi begrunder han med, at han "afskyer al Snedker-Symmetrie". Caroline må betale for sin forlovedes ustyrlige længsel efter det fuldkomne.

1827 bestod Aarestrup den medicinske embedseksamen; han fik embede i Nysted på Lolland, og i oktober samme år blev han og Caroline gift. Børn myldrede frem, og hans praksis var travl; men samtidig var han digterisk produktiv - enkelte af hans digte blev trykt i *Nytaarsgave for danske Digtere* 1836. Han deltog desuden i egnens selskabsliv og holdt nok af at komme på herregårdene og nyde deres komfort og elegance, trods det at han kaldte sig liberalist og revolutionær (om Aarestrup og det politiske liv, se i øvrigt afsnittet om Brandes i kapitlet "Forfatterskabets efterliv"). Brevene til Chr. Petersen giver et indtryk af Nysted-hverdagene. Han klager uafsladelig over stedets kedsommelighed og åndløshed, dog har han nok også hygget sig på biedermeiervis i sin udørk - det tyder brevene på. Chr. Petersen må imidlertid have været en af hans få sande brødre i ånden. Når det gjaldt at slippe galskaben løs, det "Ravruskende og Ellevilde", vendte han sig gerne til vennen, som han kaldte sin "psychiske Læge". Lejlighedsvis var Aarestrup i hovedstaden for at rekreere sig i hans selskab - og i hans unge hustru Grethes. Til hende havde Aarestrup et godt øje. Et brev af 16.1.1840 frister til at tro, at han under de opulente københavnske sørgehøjtideligheder ved Frederik VI's død har set hende for sig i den tugtige sørgedragt, og at det har ført til ritornellen "Dunkle Skabiose!" (se ndf.). I brevet skriver han, efter at have harcelleret over begravelsesstadsen: "Hils især din hulde Grethe, med de bløde Lokker under Krepfloret, og al den hvide Skjønhed under Sørgedragten!"

At dømme efter de breve til hustruen, der er bevaret, har Aarestrup dog inderligt elsket sin Caroline, som if. et brev af 3.9.1824 befriede ham for et mangeårigt stort savn, men "hvem en Hex Bestemmelsen satte / i hele sit Liv at gie Patte / og sig kun med Børn og Gryder befatte". (Rimbrev til Christian Winther, SS II, 188. If. Friis fra 1837) Over for vennen, i herreværelset, kan han nok lade et par drøje ord falde både om sine promiskuøse drømme og om irritation over hustruens begrænsede åndelige format og deres temperaments uforenelighed. I et brev 10.11.1836 til Chr. Petersen, hvor han bebrejder vennen hans traurighed, omtaler han sin kones sentimentalitet: "hendes Gemyt (...) bestaaer ikke i en brilliant Zerrissenheit og en lidenskabelig Næserynken som (...) mit; men i en rosinagtig Klamhed og myseostagtig Tendents til Blødhed og Fugtighed, som altfor meget corresponderer med de elegiske Suk, Du udstøder fra Din Urtebod". Digtet "Gunløde" handler om den både lyksaliggørende og dræbende tryghed, personificeret i en øm hustru. (*Digte*; SS III, 72)

I det nævnte brev advarer han i øvrigt vennen mod at læse for meget H. C. Andersen, i hvis værker - og hermed menes nok romanerne - "ligger en Uendelighed af sentimentalsk Puddersukker". Selv foretrak han Kierkegaards funklende stil. Og if. brev 16.8.1848 var han ved en lejlighed i selskab med Kierkegaard på en lang "Spadseretur" af den slags, som mænd af ånd dengang foretog i Københavns gader, når de havde noget betydningsfuldt at samtale om.

I 1832 ledsagede han i sin egenskab af læge den syge komtesse Amalie Raben fra Aalholm på en rejse til Karlsbad. Hun døde på rejsen. Man har ment, at minder fra den og et sværmeri for komtesse ligger til grund for tilblivelsen af digtkredsen "Erotiske Situationer", der indgår i *Digte* 1838. Værdien af, at dette forhold opklares, kan diskuteres. Hvorom alting er: Caroline modtog under hans fravær lange, kærlige, længselsfulde breve, fulde af fortælleglæde. (Dele af brevene fra rejsen er offentliggjort i *Dansk Litteratur-Tidende* 1924 af Palle Raunkjær, som havde nogle af dem i sin besiddelse. Disse bevarede breve, i alt 9, vil formentlig i løbet af et par år blive udgivet for DSL i deres helhed af Palle Raunkjærs datter Eva Vikjær)

Det var Christian Winther, der, efter begejstret at have overværet Aarestrups oplæsning, fik ham til at samle et udvalg af sine digte og aflevere dem til C. A. Reitzel. Selv havde Aarestrup tilsyneladende ikke høje tanker om dem: "Mine Poesier, som jeg er saa keed af som Kat af Sennop, har jeg nu endelig ekspederet til W. - Gud trøste Reitzel!" skriver han til Chr. Petersen 30.9.1837. *Digte* udkom december samme år, solgtes i ca. 40 eksemplarer og blev ignoreret af

kritikken. Om værket og dets receptionshistorie i øvrigt, se ndf.

I 1838 fik Aarestrup en noget større og meget travl praksis i Sakskøbing; siden, i 1849, blev han stiftsfysikus i Odense, hvor han døde 1856. Aarestrup blev hele livet ved med at skrive, men efter 1838 ikke nær så meget. Grundene kan være mange: travlhed, udbrændthed eller skuffelse over den modtagelse, *Digte* fik. I digtet "Bebredelsen" fra 1846 har jeg'et denne kommentar til sig selv: "Nu er jeg Embedsmand og Ridder, / En fredelig, frugtbar Vulkan". Af de efterladte digte, som Chr. Winther og F. L. Liebenberg udgav posthumt 1863, stammer de fleste fra før 1838.

Forfatterskabet

- [Temaer i forfatterskabet](#)
- - [Erotik og død](#)
  - [Det eksotiske](#)
  - [Barnet](#)
  - [Forkrænkeligheden og det hellige](#)
  - [Kunsten](#)

Digte er sammenkomponeret af udvalgte digte fra årene 1823-37. (SS III, 19-230) Af dem var kun ni tidligere blevet offentliggjort. De indledende strofer, "Oprindelse", meddeler, at digtene er blevet til på samme måde som andre skabende processer i naturen:

Som sit brune Lyng den øde Flade,
Som sit lette Ax den grønne Tilie,
Som sit løse Skum en ung Najade,
Som et Løg, i sorten Muld, sin Lilie,
Som Polyperne den skjøre Plade,
Som den bløde Musling sin Conchilie,
Har mit Indre formet disse Blade,
Af en lønlig Drift, fast uden Villie.

(SS III, 19)

Og han beder læseren se på digtene med samme mildhed som på et stykke natur: den brune lyng, den gule lilje, den spraglede konkylje osv.

Bogen består af fire hovedgrupper. Først en række blandede digte: lyrik og romancer, dvs. fortællende digte. Dernæst 42 ritorneller. Denne strofeform, som Aarestrup kendte fra Rückert (jf. note 1), er trelinjet, tit anrørende, og gerne med yderlinjerne rimede og midterlinjen urimet:

Neglike, du bristende!
Hvad vil du i det gamle Frøkenkloster,
Saalænge du endnu er ung og fristende?

Efter ritornellerne følger to digte: livlige scenerier, hurtige klip fra de to folkelige københavnske udflugtssteder Charlottenlund og Dyrehaven. Endelig, som hovedstykket: digtkredsen "Erotiske Situationer", der også kunne kaldes en versnovelle om et kærlighedsforløb. Digtene her er holdt i den firelinjede, såkaldte Aarestrup-strofe. Den kunne, som Dan Ringgaard har nævnt (Aarestrup: *Udvalgte digte*, 1998 (*Danske Klassikere*). 264-65), være ensformig, hvis ikke digteren havde udnyttet dens muligheder for ophold, indskud og enjambement (det at føre

Emil Aarestrup,

meningen over versfuren). Herved holdes læseren i spænding.

Du aabner halvt kun Øiet -
Men denne Spalt, den Strimmel
Af en formørket, skyet
Heel overtrukken Himmel -

O, ingen Sommerklarhed
Er skjønnere i Verden,
Saa kjøligmørk, saa regnblaa,
Saa foraarsdeilig er den!

("Blikket". I: *Digte*, SS III, 214)

Selv om digtene ikke er ordnet kronologisk efter tilblivelsestidspunkt, viser de et poetisk forfatterskabs formmæssige udvikling fra en traditionel patetisk udtryksform og til det særpræg og mesterskab, vi kender Aarestrup på.

Men mange fremragende digte har han ladet ligge. En del kom med i Chr. Winthers og F. L. Liebenbergs udvalg *Efterladte Digte* fra 1863. Om andre Aarestrup-udgaver, se bibliografien. Først i 1922-23 kom en samlet videnskabelig udgave af Aarestrups Samlede Skrifter (SS) udgivet af Hans Brix og Palle Raunkjær for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Foruden digtene omfatter udgaven Aarestrups optegnelser og et par novellefragmenter samt hans mange oversættelser af udenlandske digte, jf. ndf.

Her skal en række af Aarestrups temaer behandles med inddragelse af både *Digte* 1838 og dele af det øvrige forfatterskab.

Temaer i forfatterskabet

Erotik og død

Som sagt, er det store gennemgående emne kærligheden, både det store og det lille erotiske sus. Drømmen om den grænseløse oplevelse af at være ét med hinanden og universet, den, Aarestrup foreholdt sin lille unge kæreste, får lov at blive opfyldt i flere meget smukke digte, som "Var det Synd?" om det frie kærlighedsmøde i skoven, hvor de elskende velsignes, ikke af præsten, men af naturen, som i sidste strofe hylder parret, ikke med korkoncert og fyrværkeri, men:

(...)
Græshopper sang med tusind Stemmer,
Og hvert Minut faldt Stjernes kud.

(*Digte*, SS III, 100)

"Erotiske Situationer" kan læses som en fortælling om, hvordan to elskende efter lang, anspændt tøven, megen lidelse og mange afvisninger fra kvindens side endelig finder hinanden. Det lykkelige højdepunkt er digtet "Skoveensomhed" (SS III, 209):

(...)
Det var, som hele Verden
Med Blomster og med Grene,

Emil Aarestrup,

Med Skyer og med Stjerner,
Tilhørte os alene.

Men mørke skygger viser sig allerede i næste digt, "Midnatsscenen". En uheldssvanger stengæstlignende figur, måske døden, dukker op i midnatstimen og minder pigen om, at tiden snart rinder ud. "Den truer, den kommer / Den dræbende Forandring", hedder det senere i "Advarsel". Et af de følgende digte, det kendte "Angst", lyder (SS III, 221):

Hold fastere omkring mig
Med dine runde Arme;
Hold fast, imens dit Hjerte
Endnu har Blod og Varme.

Om lidt, saa er vi skilt ad
Som Bærrene paa Hækken;
Om lidt, er vi forsvundne,
som Boblerne i Bækken.

Pigen hensygnen, og fortællingen afsluttes med hendes død. I Aarestrups kærlighedsdigtning færdes døden jævnlig tæt på de elskende. Man har argumenteret for, at dødens optræden i "Erotiske Situationer" er billede på, at kærlighedsilden hurtigt dør, og at den bevidste kunstner regner og kalkulerer hermed. Han véd, at først når den elskede er væk, kan han forme erindringen om den sublime oplevelse til digt. Digtet kan kun blive til i længsel og erindring. "legende, drømmende, sværmende, elskende, døende, digtende" hedder det i en af Aarestrups optegnelser (Optegnelser III. Men dødsbevidstheden kunne også slet og ret komme af en besk vished om forkrænkelighed, som det skal berøres nedenfor.

Et andet digt om den døde elskede, ligeledes i *Digte*, er "Ghasele" (*Digte*, SS III, 96. Ms. dateret 1836). Titlen er betegnelsen for en persisk versform, som Aarestrup også har fra Rückert, og i hvilken der hveranden linje digtet igennem rimes på det første rimpar.

Temaet er igen den døde elskede, til hvis grav jeget flygter fra den højglanspolerede selskabverden. Her ved graven vil han hvile, og ordet "hvile" gentages igen og igen i rimet på en monotont indtrængende måde, som giver indtrykket af, at den talende synker dybere og dybere ind i mulden i en sammensmelten med den døde:

Paa dette grønne Mos, det bløde, lad mig hvile,
Hvor Oleanderbuske røde ad mig smile!
Jeg har ei Lyst til Dandsesalens rige Glimmer,
Kun her, hvor Duggens Perler gløde, lad mig hvile!
Mit Øre brister ved de stærke Symphonier,
Hvor Nattergaleslag sig møde, lad mig hvile!
Jeg kan ei taale disse snevre Silkeleder,
Løs op, løs op! Hvor det er øde, lad mig hvile!
Jeg vil ei boe i Huset med de klare Lamper;
Hvor Høsten sine Blade strøede, lad mig hvile!
I veed, jeg drak mig syg ved Livets bittre Kilder,
O nu, hvor Kilderne er søde, lad mig hvile!
(...)
Ei nogen Levende mod denne Barm sig sænke,
I Armene paa en, som døde, lad mig hvile!

Men Aarestrup har også en anden, knap, forvoven og vittigt sensuel form for kærlighedspoesi,

Emil Aarestrup,

den vi kender fra ritornellerne. Her er der ikke tale om bryllupper, hellige kærlighedspagter og drøm om enhed, men om biens raske fart fra blomst til blomst. Mange Aarestrup-ritorneller er leg med blomsternavne. Den vellyd, navnene har, og de associationer, de giver, bliver afsæt for et overraskende spring over i en højspændt erotisk situation, som rimet er med til at bringe i stand - "Dryade" kalder på "Gade", "Skabiose" på "Rose". Blomsterne antager kvindelige omrids, eller rettere, en kvindefigur opstår af blomsternes farver, duft og konturer:

Hvidblomstrende, lille Dryade!
Alpehøit boer du! mange Trapper i Veiret;
Men jeg følger dig i den ensomme Gade.

(SS II ("Digte. 1825-1837"), 210)

Eller:

Dunkle Skabiose!
Igjennem Sørgedragtens Sorthed skimter
Jeg Purpur af en friskbedugget Rose!

(SS II, 209)

Blikket for den konkrete, sensuelle detalje er skarpt, og detaljen fremmaner helheden:

Jeg standsede i Midten af mit Buk -
Saa sort en Lidse paa en Barm, saa hvid!
Jeg tabte Fatningen - Du var for smuk!

Betagelsen af enkeltheden og overhovedet det fragmenterende islæt i forfatterskabet, som også ritornel-genren udtrykker, er blevet udlagt på forskellig måde. Ældre forskere har ment, det vidnede om, at Aarestrup ikke havde evne, vilje eller tid til at skrive andet end fragmenter. Den nyere forskning lægger større vægt på, at vi her møder en tidlig modernists og æstetikers tilbøjelighed til at anskue verden i brudstykker, og i fascination af disses æstetiske værd, jf. kapitel VI.

Det eksotiske

Ved de fleste af ritornellernes spring i fantasien lander man i en erotisk situation. Ved tilsvarende længdespring bringes man i andre digte ud i en fremmedartet sammenhæng, til længselens fjerne steder. "Har Du Lyst til at reise med mig til Sydamerika eller til Rusland?" spørger Aarestrup pludselig Caroline i et brev 18.6.1825. Brevet har forud handlet om, at hun snarere skal bekymre sig om deres lykke end om deres borgerlige fremtid: hans studeringer og "Dine Haandklæder". På samme måde i digtene: I et sæt har han bevæget sig fra det hjemlige til det fjerne. Sådan i "Dyrehaugen". Han ser en blå sømandstrøje, og straks er associationerne på langfart:

Din blaa Atlasrøie, Chinafarer, falder
Fra Skuldren med Knaphullets Liliekonvaller!

Foran sig eller for det indre øje har man Dyrehavens savannelignende sletter med lave, krogede vækster. Et landskab, der nok kunne tænkes befolket af buskmænd. Og så tages springet:

Hvilket Eiland med Buske! Og bag Busken den lille,
Sminkeglødende, nøgne, sortøiede Vilde!

Emil Aarestrup,

I sidste vers gløder ø'erne eksotisk, og syns- og følesansens indtryk blandes, så billedet koncentrerer sig i en grad, man ikke tit ser i datidens poesi. Den hører det tyvende århundrede til, ligesom selve oplevelsen af udvidet bevidsthed - den finder vi senere i Johs. V. Jensens Myter.

I et andet telt vender en taskespiller, ikke ulig digteren, op og ned på verden og forskønner den med sine trylleord:

Et gesvindt Kakkellorum, et Pust, ikke mere,
Og Marsviin er Roser, Vandet Madera
(...)

I teltet med Verdensteatret er der mere håndfaste, turistede svar på udlængselen. Her vises romantiske naturbilleder, der fører publikum sydpå, ned i Alpernes sne:

I Verdenstheatret sig Mængden forsamler.
Der maa jeg ind; man føler og famler -
Tillad, at jeg trykker om Livet dig, Søde;
Seer du? Solen gaaer ned og Alperne gløde.

Udlængsel og længsel efter kvinder hænger gerne sammen hos Aarestrup. I flere andre digte sammenføres kvindernes og alpernes skønhed, bl.a. i "Enthusiasme" (SS II, 108):

Hvad er Alpesneens Hvidhed
Fuld af Sænkninger og Kupler
Mod Din Arms, din Skulders Runding
For en henrykt, eensom Grubler.

Venindens tilstedeværelse forvandler de kedsommelige hjemlige landskaber til et "Ginistan af Skønhed", der overgår alpernes.

Udveen klager han over i et brev til Chr. Petersen 20.6.1844. Af samme brev fremgår det, at han i desperation, "for at snuse mig ind i en anden Verden", har købt sig et pund snustobak, men uden at det hjalp på hans "lollandske Tilstand". Men hans umættelige fantasi bringer dog læseren vidt omkring. Videst, ikke bare geografisk, men også sprogligt og i tid, i det store digt "Aturenes Grave" (*Digte*, SS III, 133)

Alle Folk i Maypures
Holde Siesta - Ingen Zitter,
Poppegøieskrig kun lyder
Uophørlig fra et Gitter.

(...)

Ingen kan forstaa dens Udraab,
Ingen kan dens Sprog udgrunde;
Hele Stammen, som har talt det,
Hele Slægten gik til Grunde

Mellem Orinokos Vandfald
Folkets sidste Toner løde,
Og forlængst i Skovens Dybde
Sidste Mand af Ætten døde.

Emil Aarestrup,

(...)

Nærm dig de uhyre Grotter,
Alle fyldt med Dødningrester,
Palmesvøbte, Fyrster, Kvinder,
Krigere og Børn og Præster;

Røde af Onotofarve,
Duftende af Gummi - Ære
Yde du den sidste Levning
Af Aturefolkets Hære!

Dvæl hvor Cataracten ryger,
Hvor Jaguapalmen lufter,
Hvor om Hulens Gab Bignonien
Og Vanilleranken dufter!

Hvor er nu de Faldnes Aander?
Hvor er de forsvundne Slægter?
Mange Ringe staae om Maanen,
Jorden gløder af Insecter.

Baggrunden for digtet er den tyske naturforsker Alexander von Humboldts værk *Ansichten der Natur* (1806-26), i hvilket han skildrer sit fund - ca. 600 skeletter - i den uddøde indianerstamme atureernes gravrum ved byerne Atures og Maypures i Venezuela.

Også i enkelte af ritornellerne mærker man udlængselen, her i billedet af en sørgmodig sort slavinde, der kender vejen til sin herres kammerdør (SS II, 197):

Min brogetklædte, brune Negerinde,
Afrikas Barn, med Hjertet fuldt af Hjemvee,
Vil hjælpe dig min Kammerdør at finde.

Og i "Tilstaaelsen" (SS III, 12. Skrevet 1837) føres man til Syden, ned under den andalusiske måne.

Donna Maja, Donna Maja,
I er hvid, men kold som Maanen,
Naar den lyser på Altanen
Mine Taarer med sit Sølvlys.

Elskeren er betaget af en skønhedsplet på donnaens hvide hånd. Også i beskrivelsen af den afgiver det lille, konkrete billede nærvær og betydning til den store følelse:

Som en Sivblomst i Fontainen;
Som en Sky i Maanens Klarhed;
Som paa Lammets hvide Ryguld
En nedfalden, brun Castanie.

Som den lille Væges Skygge
Mørk i Alabasterlampen:
Som en Sommerfugl, forvildet
Til din Snee, Sierra Nevada!

Barnet

Uanset om kastanjen på lammets hvide ryguld er observeret i virkeligheden eller i fantasien, er iagttagelsen skarp. Den giver et vink om en opmærksomhed over for verden, der ligner barnets. Hvis Jakob Knudsen har ret i, at barnets virkelighedssans overgår den voksnes (Jf. essayet "Noget om at digte" (1904), *Livsfilosofi* (1908), 87), må man tro, at Aarestrup har bjerget sin barnlige modtagelighed med over i voksenlivet. I nogle få digte, han har skrevet om og til børn, sætter den voksne sig i niveau med barnet, jf. strofen om den lille i "Dyrehaugen", der er blevet borte fra forældrene. De fleste i samtiden - med H. C. Andersen som en af undtagelserne - sentimentaliserede, harmoniserede og idealiserede barndommen og dens uskyld; Aarestrups egen "Børnepsalme" (*Digte*, SS III, 41), som han skrev ca. tyve år gammel gør sig i øvrigt skyld i det samme. Hans mest indtagende børnedigt er "Til et Barn" (*Digte*, SS III, 57) med sit væld af konkrete enkeltheder, set i børnehøjde og med et barns øjne:

Kom ud, min lille Stump!
Tag paa de gule Støvler!
Kom ud, hvor Kildens Plump
I Græsset gaaer og vrøvler.
(...).

Med skjæve Been du stumper
Igjennem Revl og Krat,
Og Oldenborren dumper
Fra Grenen paa din Hat.
Hvor Storken vader i Mosen,
Hvor Lilien blomstrer guul,
Hvor Bien kryber i Rosen,
Der vil vi lege Skjul.

"Den lille Ulykkelige" (SS III, 3. Trykt 1823) skal være skrevet til fru Spenglers og hans datter, Cornelia. Temaet er dog det moderløse barn, ikke det faderløse. Dette tidlige digt er meget mere traditionelt end "Til et Barn", kan ikke måle sig med det i nutidighed. Men allerede her er der blik - og øre - for realistiske detaljer, som gør det rasende spædbarns skrig skingert og hjerteskræende. Den lille

(...)
Kaster i sin bittre Harme
Sølverskeem med Foragt,
Som dog ellers, aarle, silde,
Kunde hendes Sorg formilde

River i sin Kniplingshue,
Flaaer den bløde Strimmel ned,
Viser, ogsaa hun har Lue,
De skal see, at hun var vred.
Nu hun holder ud ei længer,
Skriget sig fra Brystet trænger.

Forkrænkeligheden og det hellige

"Den lille Ulykkelige" og strofen fra "Dyrehaugen" fortæller om børns prisgivet. Det samme

Emil Aarestrup,

gør et andet digt, "Vi sad i Vinternatten" (SS II, 181), hårdt og direkte:

Vi sad i Vinternatten
Hvor Ovnens sparsomt gløded;
Vi holdt i vore Arme
Det syge Barn paa Skjødet.

Jeg følte Pulsens svinde
I Gluttens spæde Aarer;
Fra dine Øine perle
Saae jeg de friske Taarer.

Jeg saa den lille Strube
De sidste Luftdrag tømme

Digtet standses i et barsk hug. Aarestrups iscenesættelsen af døden kan nogle steder, fx i "Erotiske Situationer"s slutdigt (men ikke i "Angst") forekomme konventionelt-patetisk. Her i digtet går den knappe meddelelse om barnets død til marv og ben. Digtets form angiver den skærende tavshed og tomhed efter dødens indtræden.

Skriveriet har vel været Aarestrups endelige udtryksmulighed. Her kunne erkendelser, lyster, drømme komme til orde, som den trøstende læge, den kærlige familiefar og den borgerlige standsperson måtte tie om. Den biografiske person Aarestrup kan i sine breve til hustruen fra rejsen i 1832 fortælle, at han har været i kirke og bedt for hende og børnene. Men i hans digtning - den modne i det mindste - er det kristne evighedshåb langt væk. For lægen Aarestrup hørte døden med i hverdagen. Man kunne kalde hans holdning for naturalistisk, i så fald en naturalisme, der ikke bare peger frem mod 1870'ernes, men også bagud. Og den knytter lige så meget an til oplysningstidens bistre forstandskølighed og skepticisme som til 1830'er-romantismens luciferske oprørsholdning med dens vrængen og sorthed. Den sidste er spektakulært sat i scene i digtet "Fortvivlelse" (SS II, 94). Men digtet om William Hogarths sidste kobberstik fra 1764 med indledningsordene "Der ligger Tiden sidstegang paa Rumpen" (SS II, 59) hylder den gamle satiriker for hans nøgternhed, vid og illusionsløse sandhedskærlighed.

(...)
Den nøgne Sandhed, gammel og alvorlig
Vil treffes om den end er styg og daarlig
(...)
din mandige, forvovne Længsel
Slap ud tilsidst af dette Fængsel,
Hvori din Kunsthaand skrev paa Muren
De rædsomme Portraiter af Naturen
Som ingen traf saa ypperlige,
Saa moersomt sanddrue, evig gyselige.

Hvad kirken angår, står det dårligt til:

(...) blandt Gruus og Blokke
Staaer en Ruin af Kirkens gamle Kasse
Hvor længst alt revnet laae den store Kløkke
(...)

Emil Aarestrup,

Men den unge Aarestrups erotisk-monistiske naturfromhed, som er forklaret ovenfor, overlever trods alt, ved siden af melankoli og tanker om tomhed og forgængelighed. Den unddrager sig, som berørt, det borgerligt-kristne trosliv. I digtet "Er du en Christen? - spurgte du mig nylig" (SS IV, 68. If. Friis fra 1828) forsøger jeget at redegøre for sin form for fromhed, - den, han kan staa inde for:

Det Hellige maa mine Hænder røre,
Maa med det Jordiske sig blande,
Maa sig forvandle, under mine Bønner,
Til Guddomslegemet, det sande.

Saa kan jeg inderligen Een tilbede,
Som jeg har hos mig, i min Nærhed,
Hvis Hjerte banker som mit eget Hjerte,
Og som er fri for himmelsk Særhed.

Stadigvæk er kærlighedsmødet en hellig handling. Denne konfession - og de samme anfægtelser og vanitasforestillinger - er også den 65 år yngre Sophus Claussens. Hos ham finder man den, rigt udfoldet, så sent som i 1925 (i digtet "Atomernes Oprør" fra *Heroica*):

(...)

Jeg et Atom under Solen vil søge det eneste sande
Guddomsvæsen og Legem, hvorfra al Herlighed strømmer,
Hjerteglæden, som fyldte Naturrigets tusind Kapeller,
Da vi var unge og indgik i Pagt med en hemmelig Almagt:
Skoven og Stranden, og inde i Byen vort Pigebarns Sybord,
Hvor vi elsked to Hænder saa ømt, som var det Gudsmoders.

Kunsten

Sophus Claussen kan kaldes Aarestrups arvtager. De to er fælles om en høj vurdering af kunsten, men Claussen gik endnu videre. Han satte sit liv ind for den, betragtede den kunstneriske vilje som en befriende energi. Kunsten skulle tilbagegive menneskene forbindelsen til den skabende kraft i universet. På grund af denne krafts evne til at tiltrække, føre elementer sammen, betragtede han den som erotisk.

Johannes Ewald kunne med sin tilsvarende værdsættelse af de beåndede øjeblikke kaldes Aarestrups forgænger. Han lod sig brænde op i "den himmelske Ild" som han kaldte inspirationen, ligesom han kaldte den erotiske energi for "Englernes Ild". Claussen forsøgte under store vanskeligheder at forene kunst med hverdagsliv. - Aarestrup, som var fritidsdigter og havde tolv børn, tillod sig ikke at gå op i inspirationens luer. Men han vidste, hvilke kræfter, der er nedlagt i kunsten, kendte dens forbindelse til det erotiske og begreb, hvordan kunsten kan give livet en evighedsdimension, gøre en oplevelse langtidsholdbar, så at sige. Således i "Erotiske Situationer"s digt "Hvilestedet" (SS III, 226), hvor jeget ønsker at lægge sig til hvile i et mos- og bregnebegrøet klippelandskab:

Det purpurrøde Kredsløb
I disse Dybder skulde,
Lidt efter lidt, forstenes
Af Rolighed og Kulde.

Og vidne, som Granitens

Emil Aarestrup,

Matrødmende Krystaller,
Om stærke Flammers Virkning
I en forsvunden Alder.

Det tidlige kunstnerdigt "Luca Signorelli" priser i gammeldags romanceform "Konstens Hellighed". I digtet til William Hogarth taler jeget, ganske vist i en mere mismodig sammenhæng, om sin omgang med det sublime:

(...)
Jeg kjender ogsaa det Sublime
Og fuser med det i min sidste Time
See Skjønhedslinien! See Skjønhedspletten
(...)

Ewald, Aarestrup og Claussen udgør en "kongerække" af digtere, der i eminent grad besad formbevidsthed og en opfattelse af kunsten som en selvstændig sfære; det gjorde dem enestående i deres tid og bebudede en ny. Aarestrup havde sansen for det (erotisk) lystfyldte ved at lade ord tiltrække hinanden og blive til et digt, der får sin egeneksistens. Men han vidste, at hertil krævedes den yderste lydhørhed og omhu, det største mod og den dybeste respekt for både kunst og liv; ellers kunne man ende med at forråde én af delene eller begge dele:

Sommerfugle jeg elsker at fange et eneste Misgreb
Og det flygtige Støvs glimrende Farver forgaaer.
Slanger jeg elsker at gribe, tæmme og vikle om Armen
Et uændset Minut - Giften og Døden er viss.
Elskovs Hemmeligheder, de sødeste, elsker jeg gjemme
Blot et Ord, Blot et Blik, saa er det Hele forspildt.

(SS II, 83)

Forfatterskabets efterliv

Som nævnt blev *Digte* 1838 kun solgt i få eksemplarer, og anmelderne var tavse. Digtene fik dog en vis udbredelse som undergrundslitteratur; if. Johanne Luise Heibergs erindringer var de i 1839 kommet "i Mode". Men Heiberg, den toneangivende litterære dommer, skal lige efter *Digtes* udgivelse have udtalt, at "En vis Liderlighed er den eneste Gehalt i disse Poesier" (Brev til juristen Fr. Bornemann 11.12.1837. Se Poul Andræ: *Geheimkonferentsraad Carl Georg Andræ: En biografisk Fremstilling* (...). I-III (1897-1911). III, 86). Inden for Heibergkredsens åndshorison var det kunstens fornemste opgave og dens berettigelse at transcenderere (overskride) det materielle. Aarestrups poesi var alt det, der skulle transcenderes. Så det er ikke kun decorum, Aarestrup forbryder sig imod, det er hele tidens filosofi og åndelige indstilling. I 1842 udgav Heiberg *Eet Hundrede Digte af den danske Litteratur*. I den figurerede Aarestrup naturligvis ikke.

Det kan være Heibergs arrogant-bornerte udtalelse, der har fået Aarestrup til i 1839 at skrive det spydige digt "Til Kritikerne" (SS IV, 49). Han siger her:

Er Musen eder ikke kjær - afsted!
Hun dør af Latter over Eders Dom
At hun skal være knibsk og snerpet som
Den lille Tøs I gik til Præsten med!

Først i 1844 påtog den mere fremsynede kritiker P. L. Møller (1814-65) sig at give en kritisk vurdering af *Digte*. At det ikke er sket før, tilskriver han bl.a. tidens dydsirethed og det forhold, at da bogen kom, "herskede paa Parnasset den strenge spekulative Disciplin. Ingen vilde nedlade sig til at røre ved en saa "umiddelbar" Person, og Aarestrup kan maaske ovenikjøbet være ret glad, at han ikke kom under den hegelske Kniv." (P. L. Møller: *Kritiske Skizzer fra Aarene 1840-47*. Udg. af Hans Hertel (1971), 224)

Møller fremhæver især Aarestrups "naive Lune", det sanseligt livsnydende, hans naturlighed, som han mener kommer af, at digteren "har *levet* idetmindste ligesaa meget som *studeret*". Det graciøse og virtuose fremhæves, men Møller agter ikke de alvorlige digte. Dem opfatter han som poserende og dårlige efterligninger af Heine. Den sorte angst, der gennemtrænger bl.a. digtet med denne titel, tages ikke for pålydende.

Ved at fremhæve den glemte digters "Naturlighed" opnår Møller et af sine mål: at protestere mod det heibergske stil-og dannelsesideal med henblik på at bane vej for et nyt, friere syn på litteratur og moral. Han understreger derfor som en af Aarestrups fortjenester, at digteren, ligesom Christian Winther, "opfatter Kjærligheden som uafhængig æsthetisk Magt overfor de spidsborgerlige Bestemmelser, der ere Poesien uvedkommende". (Sst., 227)

Efter Møllers kritiske undersøgelse var der igen længe tavshed om forfatterskabet bortset fra, at Fr. Barfod om *Digte* siger, at de "vel ingenlunde udmærkede sig ved Ideernes Høihed, men ved Billedernes Rigdom og Sprogets Skjønhed" (*Fortællinger af Fædrelandets Historie* v. Frederik Barfod (1853)). Først med Georg Brandes' essay "Emil Aarestrup" fra 1867 - altså efter Winthers og Liebenbergs Aarestrupudvalg var kommet - blev digtene igen genstand for den opmærksomhed, den fortjente. Brandes mener, at Aarestrups poesi "især af den Grund var ilde stedt, at den paa éngang i sin Egenskab af Poesi blev lagt tilside af de "materialistisk" Sindede i Tiden og samtidig i sin Egenskab af "materialistisk" Poesi blev lagt paa Hylden af Datidens idealistiske Læseverden" (*Samlede Skrifter* II (1899), 68. Efter *Emil Aarestrups Samlede Digte* ved F. L. Liebenberg (1877)).

Ud fra sit ønske om, at litteraturen skal sætte problemer under debat, måtte Brandes undersøge Aarestrups politiske engagement. Digteren gav fra tid til anden udtryk for et revolutionært sindelag - den "bekendte gamle Frihedskulør" [sic] (Udtrykket, der her er citeret efter Brandes, stammer fra et af Aarestrups breve til Chr. Peteren, som Brandes var bekendt med). Men, siger Brandes, når det kommer til stykket, har Aarestrup ingen tiltro til folkets dømmekraft. Han er for meget åndsaristokrat, for magelig en natur til at kere sig alvorligt om frihedssagen og nøjes i hovedsagen med at spotte den. Brandes henviser til de seks (egl. syv) sonetter fra 1848 (SS IV, 93-99), hvor Aarestrup ganske vist omtaler den folkelige trang til hævn som en "Bitterhed, hvis Ret jeg ei benægter", men hvor han også kalder folket, der nu skal beslutte, for en "Blindebuk".

Frakendes Aarestrup evne eller vilje til at tage virkelighedens krav op, tilkender Brandes ham til gengæld et stilistisk mesterskab. Som den første gør han digtene til genstand for en ret indgående stilanalyse. Han fremhæver digterens glæde ved ordene, det sensuelle, det fremmedartede, som ikke er tillært, men stammer fra digterens eget "indre Asien". Aarestrups erotiske dristighed kan Brandes ligesom Møller bruge til et af sine formål: frigørelseskampen. En splittelse i forfatterpersonligheden bemærkes, for så vidt som Brandes kalder Aarestrup livsglad, sanselig og udadvendt og samtidig noterer sig en "mistrøstig Studsen overfor Livets Gaade", en "halvt fortvivlet Ligegyldighed". Men splittelsen bliver ikke analyseret.

Da Vilhelm Andersen og Carl S. Petersens *Illustreret dansk Litteraturhistorie* udkom i 1920'erne, havde Aastrup i mellemtiden fået en selvfølgelig plads i litteraturhistorien. Vilh. Andersen

lader ham optræde side om side med Winther og Ludvig Bødtcher. Det eksotiske islæt i Aarestrups digtning ses af Vilh. Andersen som udtryk for, at Aarestrup havde behov for at "lade Fantasien bøde paa Virkeligheden". Om relationen til romantismens revolutionære, specielt Heine, hedder det: "Det er ikke Lidenskaben i Aarestrups erotiske Digte, der ligesom Heines ikke er virkelig Ild, men en malet Flamme, der river en med, det er hans kunstneriske Passion for *Billedet*" (407). Som Brandes gør Vilh. Andersen opmærksom på Aarestrups hang til at beundre skønhedens enkeltdele - "det lille Rosenøre", den lille "Melkekno". Han mener, at det brudte i visse dele af Aarestrups poesier, specielt "Erotiske Situationer", er "et Tegn paa hans Savn af Tid og Evne til sammenhængende Digtning (...)" (405).

Har Vilh. Andersen ikke øje for det fragmentariske som symptom på Aarestrups modernitet, kan han til gengæld finde det moderne i en stemning, som digteren deler med flere af sine samtidige, vel specielt Kierkegaard: "Han dyrker Skønheden, fordi han fortvivler om Sandheden og Friheden" (408). Aarestrups digte er if. Vilh. Andersen udtryk for en tidsalder, "da Nationens bedste Aandskraft af Mangel paa politiske og sociale Opgaver tog sig Motion i Kunstens Leg med Livet og vidste, at den gjorde det, og led ved, at den vidste det" (410).

Hans Brix skrev i 1920'erne og 1930'erne om Aarestrup, men mest kendt er den store udgivelse *Emil Aarestrup* i to bind. Det første bind, "Digteren og Doktoren" (1952), går kronologisk-biografisk frem, hvad der dog ikke fører til nærmere undersøgelser af en eventuel udvikling i forfatterskabet. Bogen omfatter heller ikke udtømmende digtanalyser af stilistisk eller tematisk art. Den er stærkt præget af Brix' biografiske interesse - især opklaring af gåder omkring Aarestrups forskellige damebekendtskaber. Det brudte, stemningsskifterne fra det høje til det dybe, er Brix tæt at undersøge: Han kommer ind på "Aarestrups stigende og dalende Bølge i Sjælelivet, ikke fordi han savnede Mandsvilje og Handlekraft eller Skøn og Overblik, men fordi Konflikterne mellem Naturel og Tilskikkelser kommanderede Skiftene - han havde slaaet sig ned i en Ravnekrog" (130), oven i købet med en efterhånden anselig børneflokk, og underlagt ravnekrogens mer eller mindre trivielle tvang og afbrydelser.

Men dette perspektiv slippes. Værkets værdi består især i registrering af nogle faktuelle oplysninger, som dog ikke er lige pålidelige; fx påstås det, at Caroline tilintetgjorde de breve, manden skrev til hende fra rejsen 1832 (*Br I*, 56, jf. note 11). 2. bind indeholder brevene til Caroline fra forlovelsestiden og fra årene 1845-55.

I 1918 udgav Oluf Friis udvalgte digte af Aarestrup med indledning. Denne er med i revideret form i andenudgaven fra 1962. Her berettes livligt og hengivent om Aarestrup og hans livsforløb; derefter går forfatteren tæt på værkerne, ikke i udtømmende analyser, men i indfølelse læsninger, der fører til samlende karakteristika af Aarestrups formsprog, forsøg på at bestemme hans grundholdning og hans hensigt med sin digtning. "Om Aarestrups digtning gælder det, at den kun har ét formål: at skildre det skønne", opsummerer han. Friis lader forstå (I, 185), at han ikke kan tilslutte sig Brix' biografisme. Det skulle fremgå, siger han, af en sammenligning mellem Brix' og hans egen læsning af Aarestrups tre ghaseler ("Venskabstrøst", "Trudsel" og "Paa dette grønne Mos..."; *SS II*, 130 og 132, *III*, 96). Brix prøver at opklare, hvilke biografiske kvindelige personer disse digte har henvendt sig til. Det interesserer Friis mindre, hvem der er hvem, for "Det er uvæsentligt, at de tre digte er rettet til forskellige kvinder, det er ikke disse i sig selv, men refleksionen i digterens sind, der er det egentlige motiv".

Af nyere Aarestrup-forskning skiller Keld Zeruneiths disputats *Den frigjorte* (1981) sig ud som den mest omfattende. Den har sit udgangspunkt i tankegange omkring den såkaldte individuationsproces, der koncentrerer sig om personlighedens muligheder for at bringe sig i overensstemmelse med sig selv, sin omverden og det universelle. *Den frigjorte* kan ses i

sammenhæng med hans to senere store bøger, *Soldigteren* (1985) om Johannes Ewald og *Fra klodens værksted* (1992) om Sophus Claussen som en samlet undersøgelse af, hvordan individuationsprocessen er lykkedes for hver af de tre digtere - for Aarestrup er processen if. *Den frigjorte* åbenbart lykkedes mindre godt. Afhandlingen undersøger desuden karakteristika ved den modernistiske kunstopfattelse og kunstner, og Aarestrup ses som den første moderne. Det har bl.a. at gøre med Aarestrups opfattelse af kunsten som en selvstændig sfære, jf. ovf. Det lykkedes ikke for Aarestrup, siger Zeruneith, at opdrage Caroline til at følge ham ind i den fri kærlighedssfære, han begærede at leve med hende i, og som er beskrevet i et brev (28.1.1826) fra forlovelsestiden:

Frihed, det vil sige overensstemmende med den inderste Attraa i deres Sjæl (...) de to elskovsfulde, i hinanden levende Sjæle have en Kraft, som hver for sig aldrig kunde opnaae, en Kraft, der gjør dem modige nok til som *een* Aand med den høieste Frihed at elske det Uendelige (...)

Tværtimod blev han bundet på hænder og fødder i en borgerlig tilværelse. Han kompenserede da, siger Zeruneith, ved med sin digtning at indrette sin egen skønhedsverden, skilt fra hverdagen. Fx skal han efter rejsen i 1832 have hengivet sig til i sine digte at dyrke den døde komtesse, fordi den med længsel imødesete hjemkomst til konen blev en skuffelse. En påstand, det kan være svært at finde sikkert belæg for.

Søren Baggesen har skrevet afsnittet om Aarestrup i *Dansk litteraturhistorie* med skyldigt hensyn til værkets socialhistoriske syn på litteraturen. På grund af sin solide borgerlige position blev Aarestrup aldrig fuldtidsdigter. Det er kommet hans digtning til gode derved, at "han frigjorde den fra den litterære institutions konventioner af både formel og indholdsmæssig art" (384). Han "foregreb (...) den isolation, som senere skulle blive alment vilkår for digteren som offentlig figur" (396) - her kunne man dog nævne Ewald som en forgænger. Hvorom alting er, Aarestrup kunne skrive, som han ville og om hvad han ville. Deraf hans enestående versbehandling og tematisk-metaforiske metode, der var langt forud for sin tid. Deraf også hans frie behandling af det erotiske som tema: Hvor biedermeier-samtiden "søger ind i favntagets ømme inderlighed, søger Aarestrup ud i favntagets verdenssprængende henrykkelse, hans erotiske lyrik er forsøg på at bringe orgasmen på begreb" (s. 389). Og han forsøger ad skumle veje "at nå ned til og begribe driften og dens lyst og angst" (se fx digtet "Paa Maskeraden" (SS II, 95): "Før mig derind, hvor dine Potter koge; / Hvor Marekatten slikker paa sin Klo! (...)"). For Baggesen er opfattelsen i Aarestrups digtning af eros og død "monistisk, der er tale om én drift, som har liv og død som modstående og sammenhængende indhold" (393, jf. digtet "Angst").

Jørgen Sonne har i de senere år skrevet nogle gnistrende, animerede artikler om Aarestrups sprogkunst (Se bibliografien). I sin egenskab af lyriker bevæger hans sig i niveau med digteren og skriver henrykt om det bedste af hans poesier med præcise, detaljerede redegørelser for, hvordan eksempelvis sætningsføjninger, sproglig økonomi, musikalske mønstre giver digtene deres prægnans. Til anskueliggørelse sammenligner han et sted (I: *Dansk Noter* 1995, 1) den gode Aarestrup med den mindre gode, nemlig med den mere ferske version af "Der er en Trolddom paa Din Læbe", der, vel af publikumshensyn, kom med i *Digte* på bekostning af den udgave (fra 1835), vi nu kender. Sonne genkender Aarestrups fryd ved ordene, deres stoflighed, musik, farveglød og associationskraft, som den fremgår af digterens ordopremser i optegnelserne. Senest har han skrevet om Aarestrups "Lyriske Exotismer" (I: *Kritik* 140, 46-49) om, hvordan digteren visualiserer det aldrig set, så det bliver nærværende, jf. eksemplerne ovenfor i kapitlet "Det eksotiske". Sonne inddrager oversættelser og varianter, der kan være kraftig kost, som varianterne til "Gaadeløsningen" (se SS IV, 6 m. noter. Der citeres her efter Sonne) om en skøn og grusom kvinde, hvem jeget bejler til. Hvis han afvises:

Emil Aarestrup,

Saa lad mit Hoved
Ret lige for dit Vindve stages ...
Der kan du se det, naar det mørknes,
Der kan du se det, naar det dages.

Og Sonne har i variantapparatet bemærket denne gruelige tilføjelse: "Og Kroppen sparke(s) om paa Gaden".

Den ubetingede opmærksomhed over for det digteriske sprog, uanfægtet af biografiske overvejelser, deler Dan Ringgaard med Sonne i sin efterskrift til DSLs udgave af Aarestrups *Digte i udvalg* (1998). Ringgaard når meget vidt i sin udforskning af digtenes æstetiske hemmeligheder ved analyser af navnlig de virkninger, rim og rytmer tilfører dem. Dette for at vise, at skønheden i kunsten for Aarestrup er en kvalitet i sig selv (jf. i øvrigt Oluf Friis, Zeruneith). Aarestrups syn på sine digte spænder, siger Ringgaard, "fra tanken om kunsten som utilstrækkelig erstatning, over kunsten som eviggører og spejling af naturen, og hen til kunsten som forbedret natur og noget artificielt andet." (Ringgaard, 274-75). Den sidste opfattelse svarer efter Ringgaards opfattelse til Aarestrups skrivemåde, når han er bedst.

Ligesom Sonne er Ringgaard opmærksom på Aarestrups optegnelser; de er et laboratorium og lager, hvor digteren nydende har kunnet tage ordmaterialet frem, studere det og bringe det i nye kombinationer. Et ords lyd eller billede er "ikke (...) så selvfølgelig bundet til et bestemt indhold, men (...) i forskellige sproglige omgivelser changerer [det] i alle mulige retninger. Forstår vi store dele af verden gennem sprog, så viser dette løsnede sprog os verden på ny". (Ringgaard, 283).

Det sidste er netop, hvad Aarestrups digte gør.

Tekstoplysninger

Teksterne er sat efter Emil Aarestrup; *Samlede Skrifter*. Ved Hans Brix og Palle Raunkjær. Bd. 1-6. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. 1976. Fotografisk optryk af 1. udgave 1922-25

Tekstrettelser er indført efter Emil Aarestrup: *Udvalgte digte*. Tekstudgivelse, efterskrift og noter ved Dan Ringgaard. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Borgen. 1998. S. 287.

Rettelsesliste:

- I, 50, 21: *Anders, raaber han, hei* > "*Anders,*" *raaber han, "hei"*
- III, 25, 15: *Tjalf* > *Tjalfe*
- III, 90, 6: *Myren!* > *Myren!"*
- III, 90, 11: *Ja - blev han ved - Vor Ven* > "*Ja*" - *blev han ved - "Vor Ven*
- III, 127, 12: *Som om han* > *Som nu. Han* (rettelsen indført på grundlag af rettelseslisten i *Digte* (1838), s. 285; her rettes *Som nu han* > *Som nu. Han*)

Bibliografi

[Dansk Litteraturhistorisk bibliografi](#)

Internet-version af den bibliografi dækkende 1967-1986, som Dansk lærerforeningen udgav i 1989, og de supplerings-hæfter, som er udkommet årligt siden.

Listen er selektiv og er delt i 4 afdelinger:

Emil Aarestrup,

- [Aarestrup-udgivelser](#)
- [Generelle biografiske og litteraturhistoriske behandlinger](#)
- [Tematiske behandlinger af forfatterskabet](#)
- [Enkeltdigtanalyser](#)

Aarestrup-udgivelser:

Digte (1838).

Efterladte Digte, udg. af Chr. Winther og F.L. Liebenberg (1863).

Emil Aarestrups Samlede Digte, ved F.L. Liebenberg, med en karakteristik af digteren ved Georg Brandes, Kbh. 1877.

Samlede Digte, udg. af Poul Levin, Kbh. 1899.

Samlede Digte, med forord af Otto Borchsenius, Kbh. 1913.

Digte I-II, med indledning og oplysninger af Oluf Friis, Kbh. 1918.

Emil Aarestrups Samlede Skrifter I-VI, udg. af Hans Brix og Palle Raunkjær, Kbh. 1922-23.

"En Rejse i Breve" ved Palle Raunkjær, i: *Dansk Litteratur-Tidende* 1924, s. 34-36, 43-46. 58-60, 72 (Uddrag af breve til Caroline Aarestrup fra rejsen 1832).

Emil Aarestrup: *Digte*, udg. af Hans Brix, Kbh. 1930.

Aarestrup-Manuskripter, udg. for Det danske Sprog- og Litteraturselskab af Hans Brix, Kbh. 1940.

Hans Brix: *Emil Aarestrup*, bd. II: "Breve til Caroline Aarestrup", Kbh. 1952.

Emil Aarestrup: *Breve til Christian Petersen*, ved Morten Borup, Kbh. 1957.

Emil Aarestrup: *Udvalgte digte*, tekstudgivelse, efterskrift og noter ved Dan Ringgaard, DSL/Borgen, 1998.

Emil Aarestrup & Georg Brandes. To essays af Georg Brandes. 25 digte i udvalg. Udgivet for Aarestrup Selskabet med indledning af Poul Paludan, Kbh. 2000.

Generel biografisk / litteraturhistorisk orientering:

Vilh. Andersen og Carl S. Petersen: *Illustreret dansk Litteraturhistorie*, bd. III, Kbh. 1924, s. 403-410.

Oluf Friis: "Emil Aarestrup" i: *Dansk biografisk Leksikon*, bd. I, redigeret af Povl Engelstoft under medvirkning af Svend Dahl, Kbh. 1933-44.

Hans Brix: "Emil Aarestrup" i: *Danmarks Digtere. Fyrretyve Kapitler af dansk Digtekunsts Historie*, Kbh. 1925, s. 282-290.

Hans Brix: *Emil Aarestrup*, I-II, Kbh. 1952.

Emil Aarestrup,

Oluf Friis: "Emil Aarestrup" i: *Dansk litteraturhistorie*, bd. 2, Politikens Forlag, Kbh. 1965, s. 356-376.

Hans Henrik Jacobsen: *Emil Aarestrup. Stiftfysikus i Odense 1849-1856*, Odense 1975.

Søren Baggesen: "Eros og Død: Emil Aarestrup" i: *Dansk litteraturhistorie*, bd. 5, Gyldendal 1984, s. 381-396.

Keld Zeruneith: *Den frigjorte. Emil Aarestrup i digtning og samtid. En biografi*, Kbh. 1981.

Søren Baggesen: "Den frigjorte? En anmeldelse af Keld Zeruneith: *Den frigjorte. Emil Aarestrup i digtning og samtid. En biografi* i: *Kultur og samfund. Tekster fra Institut VI, Roskilde Universitetscenter*, 3, 1982.

Tematiske behandlinger af forfatterskabet:

P.L. Møller: "Emil Aarestrup *Digte* 1838." i: *Kritiske Skizzer fra Aarene 1840-47*, et udvalg ved Hans Hertel, Kbh. 1971, s. 222-229.

Georg Brandes: "Emil Aarestrup" i: *Æsthetiske Studier*, Kbh. 1868, s. 192-216 (først trykt i *Dansk Maanedsskrift*, 1867).

Georg Brandes: "Emil Aarestrup" i: *Samlede Skrifter*, II, 1899 (optryk af forord til *Samlede Digte*, 1877; genoptrykt i Georg Brandes: *Danske Digterportrætter*, Gyldendals Uglebøger, Kbh. 1966, s. 160-191).

Georg Brandes: "Emil Aarestrup. 4. December 1800-4. December 1900" i: *Samlede Skrifter XV*, 1905, s. 404-414.

Emil Aarestrup og Georg Brandes. To essays af Georg Brandes. 25 digte i udvalg. Udgivet for Aarestrup Selskabet med indledning af Poul Paludan. Kbh. 2000.

Oluf Friis: "Indledning" i: *Emil Aarestrup: Digte*, Bd. 1, Kbh. 1918, s. 5-38.

Hans Brix: "Emil Aarestrups Novelle og Erotiske Situationer" i: *Analyser og Problemer*, bd. III, 1936, s. 313-330.

Torben Brostrøm: "Poesiens ildtulipan. Emil Aarestrup: Digte" i: *Ti års lyrik. Kritik og Kronik 1956-65*, Kbh. 1966, s. 14-18.

Ole Møller: "Forholdet afstand-nærhed i Emil Aarestrups erotiske digtning", *Extracta*, I, 1968, s. 178-181.

Bjarne Larsen: "Motiver i Emil Aarestrups erotiske digtning", *Extracta*, IV, 1972, s. 143-147.

Vita Andersen: "Emil Aarestrup" i: Per Stig Møller (red.) *Forfatternes forfatterhistorie*, Kbh. 1980, s. 77-87.

Søren Baggesen: "Stedet som scene og trope i Emil Aarestrups *Erotiske Situationer*" i: *Ny Poetik*, nr. 3, 1994, s. 82-90.

Jørgen Sonne: "EA, Digter - her-nu" i: *De purunge gamle. Klassikere og kommentarer*, Kbh. 1995, s. 59-66.

Emil Aarestrup,

Jørgen Sonne: "I rimets hviskende egne. Udflugt i Emil Aarestrups *Erotiske Situationer*" i: *Kritik* nr. 116, 1995, s. 41-43.

Jørgen Sonne: "En offentlig iagttager. Emil Aarestrups sociale og politiserende poesier", *Nordica*, XII, 1995, s. 251-282.

Jørgen Sonne: "Trolddom og lange skygger. Om opbygning og virkning i lyrik. Til tre plus tre Digte af Emil Aarestrup" [Første og anden del], i: *Dansk noter*, nr. 1-2, 1995, nr. 1: s. 18-26; nr. 2: s. 35-42

Søren Baggesen: "Om Emil Aarestrup", i: *Seks sonderinger i den panerotiske linje i dansk lyrik*, Odense 1997.

Marianne Odgaard: *Kunst på kunst. Analyser af Emil Aarestrups lyrik*, Speciale ved Institut for Nordisk Sprog og Litteratur, Aarhus Universitet, 1997.

Jørgen Sonne: "Om sprog og krop. Emil Aarestrups diskurs i de 196 ritorneller", i: *Nordica*, XIV, 1997, s. 105-115.

Dan Ringgaard: "Efterskrift", i: Emil Aarestrup: *Udvalgte digte*, DSL/Borgen 1998, s. 257-289.

Frederik Stjernfelt: "Emaljens mørke Hieroglypher. Emil Aarestrup: Digte", i: Povl Schmidt o.a. (red.): *Læsninger i dansk litteratur 1820-1900*, bd. 2, Odense 1998, s. 86-101, 337-39.

Jørgen Sonne: "Glose-lyrik i Emil Aarestrups optegnelser", *Dansk Noter*, nr. 2, 2000, s. 44-48.

Jørgen Sonne: "Lyriske eksotismer", i: *Kritik*, nr.140, 1999, s. 146-149.

Enkeltdigtanalyser:

For mere generel omtale af enkeltdigte henvises til Keld Zeruneith: *Den frigjorte. Emil Aarestrup i digtning og samtid. En biografi*, Kbh. 1981.

"Angst": Peter Nyord: "Hold fastere omkring teksten?", i: *Dansk Noter*, nr. 4, 1999, s. 27-30.

Vagn Steen: om "Angst" i: *Læsninger*. Kbh. 1969, s. 89-92.

"Blikket": Harry Andersen: "Emil Aarestrup: Blikket", i: *Danske Studier*, 1976, s. 126-136.

"En Middag": Hans Brix: "En Middag", i: *Fagre Ord*, Kbh. 1963 (1908), s. 177-190.

"I en Landsbykirke": Niels Ingwersen: "Emil Aarestrup: I en Landsbykirke", i: *Meddelelser fra Dansk lærerforeningen*, 1968, s. 57-62.

Johan de Mylius: "Evangelium og fortabelse. Nogle bemærkninger angående den nyopdukkede profet Aarestrup", *Nordica*, III, Odense 1986, s. 197-204.

"Lokkerne": Hans Brix: "Emil Aarestrup: "Hendes Lokker", i: *Edda XXI*, Kristiania 1924, s. 91-104.

"Luca Signorelli": Thorkild Bjørnvig: "Paganinis violin", i: *Nordisk litteraturhistorie - en bog til Brøndsted*, 1978, s. 138-140.

"Nordexpeditionen": Klaus P. Mortensen: *Himmelstormerne: en linje i dansk naturdigting*,

Emil Aarestrup,

Kbh. 1993, s. 165-168 (s. 167-68 tillige en omtale af "I en Landsbykirke").

"Paa Sneen": Hans Jørgen Schiødt: "Emil Aarestrup: Paa Sneen", i: *Askov Rapport*, 1965, s. 97-102.

Finn Brandt-Pedersen: *Tekstlæsning*, 3. opl., 1967, s.. 47-49, 62-63.

Jørn Vosmar: "Værkets verden, værkets holdning", *Kritik*, nr. 12, 1969, s. 76-107.

"Stævnemødet": *Mastetoppe*. 100 danske digte med korte analyser af Bo Hakon Jørgensen, Kbh. 1997.

"Tidlig Skilsmisse": Fanny Barüel: "Emil Aarestrup: Tidlig Skilsmisse", i: *Danske Studier*, Kbh. 1917, s. 63-75.

Svend Andersen: "Analyse af 'Tidlig Skilsmisse'", *Meddelelser fra Daneklærerforeningen*, 1963, s. 126-135.

Bibliografien og dele af kapitlet "Forfatterskabets efterliv" er udarbejdet under medvirken af cand.mag. Jesper Gehlert Nielsen.